

Nr 30.

Ankom till riksdagens kansli den 10 juni 1940 kl. 4 e. m.

*Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om
ändrad ordning för genomförande av beslut om grund-
lagsändring.*

Uti en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 1, av herr *Herlitz* hemställes,

»att riksdagen ville för sin del såsom vilande i grundlagsenlig ordning antaga förslag till sådana ändringar i grundlagarna, att beslut om grundlagsändring må kunna med kvalificerad majoritet genomföras vid den riksdag, då förslag därom väckes».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

För grundlagsändring erfordras enligt §§ 81 och 82 regeringsformen samt § 64 riksdagsordningen Konungens och två lagtima riksdagars beslut med mellankommande nyval till andra kammaren. Liknande villkor för ändring i grundlag förekomma i flera utländska statsskick. I vårt land har kravet på att tvenne riksdagars beslut erfordras för grundlagsändring gammal hävd. Det uppställdes första gången i 1766 års förordning angående lagarnas verkställighet. I memorial nr 1 med förslag till regeringsform anförde konstitutionsutskottet år 1809 till stöd för en sådan regel bl. a. följande: »Utskottet, som föreser att den grundlag rikens ständer nu komma att fastställa icke kan bli fullkomlig, har velat öppna en möjlighet att förbättra den, när ett mer än tillfälligt allmänt tankesätt därom hunnit stadgas. Denna möjlighet borde likväl vara omgiven av försvårande formaliteter, nödvändiga för att avhålla icke nog betänkta försök och att förekomma förhastade beslut.» — — — »Och på det icke under något tillstånd av våld eller folk-yrsla en statsförändring må kunna med sken av laglighet genomdrivas, har utskottet fastställt den grundsats, att varje sådan föreslagen förändring icke förr än å den nästföljande riksdagen skall kunna antagas.» Kravet på nyval till andra kammaren uppställdes i samband med införandet av årliga riksdagar vid representationsreformen. Efter antagandet av 1866 års riksdagsordning har något vidare förslag till ändring i dessa villkor för grundlagsstiftning icke blivit föremål för riksdagens prövning. I våra grundlagar kvarstå visserligen bestämmelser, som av historiska skäl där fått sin plats men nu äga underordnad betydelse och icke längre kunna anses vara i behov av särskilt skydd. Denna omständighet får emellertid icke undanskymma att våra grundlagar alltfört i enlighet med sin ursprungliga bestämmelse fylla uppgiften att giva uttryck åt för vårt fria statsskick väsentliga principer.

Nu rådande exceptionella förhållanden äro ägnade att framhäva betydelsen av att beslut som fattas av riksdagen i livsviktiga konstitutionella spörsmål icke återspegla tillfälliga opinionsbildningar utan stå i samklang med en varaktig folkmening. De skäl, som föranlett införandet i våra grundlagar av nu gällande omständliga regler för grundlagsändringar, finner utskottet därför allttjämt bärkraftiga.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 juni 1940.

På konstitutionsutskottets vägnar:

HARALD HALLÉN.

Närvarande: herrar *Hallén, Gustaf Adolf Björkman, Oscar Gottfrid Karlsson, Per Andersson, Herlitz, Källman, Thulin*, Karl August Johanson, Nils Andersson, Albertsson*, Andersson i Ovanmyra, Vougt, Mosesson*, Arnemark, Nordström i Torsby, Eriksson i Toftered*, Nilsson i Göteborg, Hällgren och Nolin.*

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herrar *Gustaf Adolf Björkman, Herlitz, Källman, Thulin, Karl August Johanson, Mosesson, Arnemark och Nilsson* i Göteborg, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Utskottet är ense med motionären om att nu gällande ordning för grundlagsstiftning i vissa lägen kan medföra allvarliga svårigheter. Betydelsefulla erfarenheter hava i detta hänseende vunnits under den nu rådande kristiden. Dels har det befunnits nödvändigt att uppskjuta den definitiva behandlingen av angelägna reformer, ehuru det praktiskt taget rått fullständig enighet om önskvärdheten av att omedelbart genomföra dem, och ehuru det icke kunnat råda tvivel om att de efter nyval till andra kammaren komma att godkännas av den då sammanträdande riksdagen. Dels har den omständliga formen för grundlagsstiftning föranlett åtgärder, vidtagna i annan ordning, vilkas överensstämmelse med grundlagens föreskrifter åtminstone varit tvi-velaktig. Allvarligt överväges också företaget av påtagliga brott mot grundlagsregler av utomordentlig betydelse — vilket icke behövt ifrågakomma, om en form funnits för snabbare genomförande av grundlagsändringar.

Man har inför båda de nu antydda företeelserna anledning till allvarliga farhågor. I en tid sådan som den nuvarande framstår det som betänkligt, att nödvändiga, måhända livsviktiga reformer skola behöva anstå i avbidan på ett förfarande, som i många fall kan te sig såsom bestående av betydelselösa formaliteter. Men det är lika betänkligt, om statsmakterna finna sig nödsakade att överskrida de rättsliga gränserna för sina befogenheter; just i en allvarlig brytningstid är det angelägnare än någonsin att tillse, att de åtgärder, som de vidtaga, äga en oomtvistlig rättsgrund.

Utskottet finner sålunda starka skäl tala för den i motionen framförda tanken, att en snabbare form för grundlagsstiftning borde stå till buds vid sidan av den nu stadgade. Utskottet har därvid närmast tider av krig och krigsfara i tankarna. De olägenheter, som gällande ordning under andra förhållanden kan medföra, torde i stort sett kunna övervinnas. Lösningen torde böra sökas på den i motionen angivna vägen, nämligen så att grundlagsändring må kunna ske genom beslut med viss kvalificerad majoritet, fattade i båda kamrarna vid en och samma riksdag. Såsom motionären anmärker, medför en sådan ordning, om den kvalificerade majoriteten göres tillräckligt stark, en viss säkerhet för att inga andra ändringar genomföras än sådana som, om de bleve vilande, hade utsikt att godtagas vid de följande andrakammarvalen och av den därefter sammanträdande riksdagen.

Utskottet är emellertid ej berett att nu föreslå för ändamålet erforderliga ändringar i grundlagarna. Enligt utskottets mening förtjänar det nämligen närmare övervägas, i vilken omfattning och under vilka betingelser den snabbare grundlagsstiftningsformen skall kunna komma till användning. Starka skäl tala för ett övervägande, huruvida ej en åtskillnad bör göras mellan vissa grundlagsstadganden, som få ändras i den nu ifrågavarande formen, och andra, vid vilkas ändring endast den hittillsvarande ordningen får tillämpas. Vid det övervägande, som ägnas åt detta spörsmål, torde även den frågan inställa sig, huruvida ej de i motionen anmärkta olägenheterna i viss utsträckning skulle kunna undanröjas därigenom att spörsmål av jämförelsevis mindre vikt, som nu regleras i grundlag, i stället bleve föremål för reglering i annan ordning.

Utskottet får sålunda hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen I:1 ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående sådana ändringar i grundlagarna, att beslut om grundlagsändring i vissa fall må kunna med kvalificerad majoritet genomföras vid den riksdag då förslag därom väckes.»
